

Τό βιβλίο διαιρείται σέ δύο μέρη: στό α΄ μέρος παρουσιάζονται χρονολογικά οί πηγές, ή βιβλιογραφία καί οί σχετικές ειδήσεις πού συνοδεύουν τά κείμενα (συνολικά 212). Προηγούνται προσωπογραφίες μουσικῶν πού ἔδωσαν σημαντική ὄθηση στά μουσικά δρώμενα τῆς πόλης.

Τό β΄ μέρος ἀποτελεῖται ἀπό πίνακες διβλίων, χειρογράφων, μουσικῶν, μελωδῶν τραγουδιῶν, θουρίων, παραδοσιακῶν ὀργάνων, ἱεροψαλτῶν, ὠδείων, χορωδιῶν, κ.ἄ.

Ὁμολογῶ ὅτι γιά πρώτη φορά σέ τόσο λίγες σελίδες (78) εἶδα νά συγκεντρώνονται τόσα πολλά καί οὐσιαστικά ἀπό τόν πλούσιο μουσικό ἀμπελώνα τῶν Σερρῶν.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ Ι. ΜΠΕΓΚΟΣ

Φιλόλογος

Ν.Κ. Μουτσόπουλος, Τά τζάτζαλα. University Studio Press, Θεσσαλονίκη 2000, σχῆμα 8ο, σελ. 236.

Μία ἀκόμα σημαντική προσφορά στή μελέτη τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ ἀποτελεῖ ή παραπάνω ἐργασία τοῦ καθηγητοῦ Ν.Κ. Μουτσοπούλου, τοῦ χαλκέντερου ἐρευνητοῦ καί καταξιωμένου πανεπιστημιακοῦ διδασκάλου, γιά τά «τζάτζαλα», δηλαδή, ὅπως ἐπεξηγεῖ ὁ ὑπότιτλος τῆς μελέτης, γιά «τό πανάρχαιο ἔθιμο τῆς ἀναρτήσεως ρακῶν σέ δέντρα, πλάι σέ ἀγιάσματα, γιά τήν ἴαση ἀσθενειῶν».

Πρόκειται γιά ἔθιμο μέ μεγάλη διάδοση, ἰδιαίτερα στόν βορειοελλαδικό καί νησιωτικό μας χῶρο, γνωστό καί στόν εὐρύτερο βαλκανικό, ἀλλά καί σέ πολλά ἄλλα μέρη. Γράφει χαρακτηριστικά ὁ Συγγραφεύς στόν πρόλόγο του:

«Συχνά σέ πηγές, κοντά σέ μοναστήρια, ἐξωκκλήσια ἢ καί σέ μοναχικές μέσσα σέ δάση χαράδρες, καί γενικά σέ τοπία ὑποβλητικά, κάποτε μέ ἐξέχουσα ὁμορφιά, βλέπουμε στούς γύρω θάμνους καί δέντρα κρεμασμένα, συνήθως σφιχτοδεμένα μέ κόμπους, ροῦχα, μαντήλες, κορδέλες, ράκη, κλωστές καί ἄλλα προσωπικά ἀντικείμενα τοῦ ἀρρώστου, ἀλλά καί ἐπάνω στό ἔδαφος, σέ φράχτες, ἰδίως σέ ἀγκαθωτούς θάμνους ἢ σέ κιγκλιδώματα.

Πρόκειται γιά μιά πανάρχαιη πίστη τῶν ἀσθενῶν καί τῶν συγγενῶν τους, πού ἔρχονται στήν εἰδική τοποθεσία, κατά τήν ἡμέρα τῆς γιορτῆς τῆς μονῆς, τοῦ ἐξωκκλησίου ἢ καί ἄλλοτε, καί κρεμοῦν ὑφάσματα καί ἄλλα ἐνδύματα πού ἐφάπτονται στό πονεμένο μέρος τοῦ σώματος, μέ τή βαθιά πίστη ὅτι μετά τή νύψη στό «ἀγιονέρι» θά ἀπαλλαγοῦν ἀπό τήν ἐπώδυνη ἢ μακροχρόνια ἀρρώστια.

Ἡ δοξασία τῆς ἀναρτήσεως ρακῶν ἐπάνω σέ δέντρα γιά τή θεραπεία διαφόρων ἀσθενειῶν εἶναι παγκόσμια. Εἶναι γνωστή ἢ συνήθεια στή Δύση στούς γερμανικούς λαούς, ἀπαράλλαχτα ὅπως τελεῖται καί στίς ἑλληνικές περιοχές. Στήν Ἑλβετία εἶναι τό ἔθιμο ἐπίσης γνωστό, ὅπως καί στήν Ἰταλία (καί μάλιστα στή Σαρδηνία καί Σικελία), στή Σερβία ἀλλά καί στήν Οὐγγαρία. Ἰδιαιτέρη ὅμως πυκνότητα τό ἔθιμο γνωρίζει στίς κελτικές περιοχές... Παλιά ἦταν πλατιά διαδεδομένο στή Σκωτία, τήν Οὐαλία καί τήν Ἰρλανδία...».

Τό ἔθιμο ὑπάρχει ἐπίσης στήν ἰσλαμική Β. Ἀφρική, καθώς καί σέ πολλά ἄλλα μέρη, ὅπως ἀναλυτικά ἀναφέρει ὁ Ν.Κ.Μ., βασιζόμενος στή διεθνή βιβλιογραφία ἀλλά καί σέ πολύτιμες πληροφορίες ἀπό ξένους συναδέλφους του καί ἀπό ἄλλους ἐρευνητές, μέ τούς ὁποίους διατηρεῖ συχνή ἐπιστημονική ἐπαφή.

Τά «τζάτζαλα» ἀντιπροσωπεύουν θεραπευτική πρακτική, πού σχετίζεται ἄμεσα μέ τή μεταφυσική ἀντίληψη ὅτι οἱ ἀρρώστιες ἔχουν θεϊκή ἢ δαιμονική προέλευση. Ἀπό τήν ἀντίληψη αὐτή ἐξηγοῦνται καί πολλές ἄλλες δοξασίες καί ἐνέργειες, ὅπως ἡ χρήση φυλακτῶν, οἱ ἐγκοιμήσεις σέ ἐκκλησίες, ἡ δίοδος ἀπό ὀπές δέντρων καί βράχων, τά καρφώματα ἢ δεσίματα, οἱ λιτανεῖες, ἡ χάραξη μαγικοῦ κύκλου γύρω ἀπό συνοικισμούς σέ περίπτωση λοιμοῦ, τό κερόδεμα τῶν ἐκκλησιῶν καί πολλές ἄλλες, στίς ὁποῖες ὁ Ν.Κ.Μ. ἀναφέρεται στό βιβλίο του, σέ συνάρτηση πάντοτε μέ τό κύριο θέμα του, τά τζάτζαλα, καθώς καί τά ἀγιάσματα, μέ τήν ἐξαγνιστική δύναμη καί τήν ἱερατική-ιδιότητα τοῦ ὕδατος.

Ἡ μελέτη εἶναι ἰδιαίτερα ἐνδιαφέρουσα γιά τήν περιοχή τῶν Σερρῶν, ὅπου τό ἔθιμο παρουσιάζει ἀξιοπρόσεχτη πυκνότητα, μέ ἀναφορά σέ ἀρκετές γνωστές περιπτώσεις, ὅπως στά Θερμά τῆς Νιγρίτας, στό Χουμνικό, στό Μαντήλι, στόν Δόμρο, στό Παγγαῖο, στό Ροδολεῖδος, στήν Παλαικώμη, στήν Πρώτη, στό Μικρό Σούλι, στό Νέο Σούλι, στό Σιτοχώρι.

Ἰδιαιτέρη ἀξία στό βιβλίο δίδουν 112 φωτογραφίες καί σκαριφήματα τοῦ ἰδίου τοῦ κ. Μουτσοπούλου, μέ τήν ἐκπλήσσοσα σχεδιαστική του ἱκανότητα καί καλαισθησία. Συγκεκριμενοποιοῦνται ἔτσι οἱ περιγραφές καί ὑποβάλλουν τό σεβασμό στή συνήθεια αὐτή, πού ἀντιπροσωπεύει μιᾶ ἐνδιαφέρουσα ἔκφραση λαϊκοῦ πολιτισμοῦ, ἐξωτερίκευση τῆς ψυχοσύνθεσης τοῦ ἀνθρώπου, πού νιώθει κάποτε σέ δύσκολες στιγμές τῆς ζωῆς του τήν ἀνάγκη νά καταφεύγει σέ κάθε μέσο, τρόπο καί ἐνέργεια, πού μπορεῖ νά τοῦ χαρίσει τήν ὑγεία του, κινούμενος σ' ἕναν κόσμο ὅπου παγανιστικές ἀντιλήψεις πολλές φορές ἐναρμονίζονται μέ τή χριστιανική πίστη, στό ἰδιότυπο κρῶμα πού ὀνομάζουμε λαϊκή λατρεία καί δεισιδαιμονία.

Όφείλονται θερμά συγχαρητήρια στον καθηγητή κ. Μουτσόπουλο, ο οποίος με πολυμέρεια γνώσης, βιβλιογραφική ενημερότητα, τεκμηρίωση πληροφοριών από επίτοπιες έρευνες και με την εξειδικευμένη εμπειρία του αρχιτέκτονα, βυζαντινολόγου και εθνολόγου, μελέτησε τά «τζάτζαλα» σίς επί μέρους παραμέτρους του έθιμου, μέ σεβασμό πάντοτε στά στοιχεῖα του λαϊκού πολιτισμοῦ, του οποίου τή σημασία και αξία τονίζει πάντοτε σίς πολυάριθμες μελέτες του.

ΓΕΩΡΓ. Ν. ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΙΔΗΣ δ. Φ.

Τ.Ε.Ι. ΣΕΡΡΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ